

LIBRE PENSEE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · VOLNA MYŠLENKA ·
GLASILO SLOVENSKE SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Izhaja vsak mesec in stane 3 K.

Somišljeniki!

Z današnjo številko začnemo tretji letnik. Svobodomiselno gibanje se je na Slovenskem komaj dobro pričelo razvijati, in že napreduje hitrih korakov, tako da je obšel velik strah naše svoražnike, ki so nas spočetka zaničljivo prezirali in bili prepričani, da ni tal med našim narodom za svobodomiselno propagando upajoč da bo i to gibanje po kratkem času zaspalo.

Toda nam se gre za resnico, mi iščemo resnico, mi hrepenimo po nji. Resnice ni mogoče ubiti, zato pa ni mogoče zatreti našega gibanja.

Sovražnik pa, ki se boji resnice, ne bo miroval. Nasprotno boj proti nam bo dobival od dne do dne ostrejša oblika, saj je to boj, ki se mora med dvema čisto si nasprotnima svetovoma izvojevati do skrajnosti, dokler jeden ne podleže.

Somišljeniki, boj do skrajnosti, to je naše geslo. Zato pa nas ne sme nikdar dirniti klerikalni način bojevanja. Blatili so nas klerikalni časopisi na najostudnejši način in nas bodo še. V tem času je ta način bojevanja nekako ponehal in smo tako tudi mi deležni milosti sloge, akoravno ne vemo, s čim bi si bili mi zaslužili to milost pri klerikalnih urednikih. Sicer pa je vse to le mir pred viharjem in klerikalni listi bodo gotovo vse nadomestili, kar so zanemarili.

Ljubljanski škof uporablja vso svojo moč proti nam: vizitacije, leco, spovednico, časopisje itd. Posvetil nam je posebni „Pastirski list“, v katerem nas imenuje krive proroke in zgrabljive volkove v ovčji obleki ter napominja ljudi naj se nas varujejo in od nas beže. Radi mu verjamemo, da mu „srce krvavi“ radi našega gibanja, kakor trdi sam.

V klerikalni reviji „Čas“ pa nas skuša znanstvenik teologije A. Ušeničnik denunci-

rati nazgoraj, češ da smo v zvezi z korporacijami, ki so sovražne habsburški dinastiji. Sploh klerikalci so vedno na delu proti nam. Najraje to delajo na skrivnem, ker so v tem oziru najboljše izšolani. Boje se nas pa tako, da so jim pri dogovarjanju glede skupnega nastopanja med liberalno in klerikalno stranko na Kranjskem morali liberalci obljubiti, da ne bodo nikakor pospeševali gibanja Svobodne Misli.

Sovražstvo klerikalcev proti nam je brezmejno, kar pa je čisto naravno. Zato pa, somišljeniki, bodite prepričani, da bi klerikalci uničili vsakega izmed nas, kogar bi le mogli in kakor bi ga mogli. Tega si ne prikrivajmo. In velika je klerikalna moč v Avstriji, zlasti pa še pri nas na Slovenskem. Bodimo pripravljeni na vse! Zavedajmo se dobro, kaj to pomeni biti na Slovenskem pristaš Svobodne Misli.

Te razmere pa našemu gibanju ne bodo čisto nič škodovala, ampak nasprotno. Na strani S. M. se bodo zbirali le tisti nevstrašeni značaji, ki so iz dna srca prepričani o potrebi S. M. in cenijo nje ideje nad vse, tako da bi rajše žrtvovali za nje vse, tudi svojo eksistenco, kot pa da bi jih morali zatajiti in delati v njih nasprotnem smislu. V našem krogu ne bo prostora za vetrnjake in površne značaje. Zato pa bo notrajna sila S. M. tem večja. —

Ideje zmaguejo po svoji notrajni vrednosti in pravosti! In te notrajne vrednosti ne more nihče zanikati pri idejah Svobodne Misli. In odkritosrčnih, pravih pristašev si pridobe ideje le radi svoje notrajne vrednosti.

Klerikalizem pa je znan po svoji notrajni nevrednosti radi tega pa si mora pristaše kupovati in zbira pod svojo zastavo neznačajne individuje. Ljudje, ki so napravili v poštenu družbi bankrot, se zatekajo v kleri-

kalni tabor. Mislijo le na svoj lastni prospeh, celote ne vpoštevajo

S. M. pa stoji na stališču najširšega človekoljublja. Ona pripravlja srečo vsem. Do te se pride po poti prave slobode, zato pa S. M. stremi po oslobodenju vsake ljudske misli bodisi na verskem, gospodarskem ali socialnem polju. Pobija predsodke in vraže in to ne le verske, ampak tudi politične in pravniške. Proti vsem tem mora biti namerjeno naše gibanje.

Cilj S. M. je sreča vseh; da pa se ljudem slabo godi, tega je kriv družabni red. Zato pa je naša dolžnost kot svobodomislecev, da delujemo na to, da se porušijo stebri, na katerih slone družabne krivice. Sodelovati moramo pri stavbi moderne kulture, ki vstvarja ljudsko srečo.

To je naš namen. Vsled vladajočih razmer pa je naše gibanje zaenkrat bolj negativno, ker se pojavlja kot reakcija proti vsakemu suženjstvu tako duševnemu kot telesnemu. Biti moramo boj za svobodo vesti, radi tega pa je danes propaganda S. M. v prvi vrsti naperjena proti klerikalizmu. Kljub temu pa mora vsak priznati, da S. M. ni jednostransko protiklerikalna. S. M. deluje za svobodo vesti, to je za notrajno slododo, ker le taka je porok, da se ne povrne stara reakcija, ampak da bo ljudstvo napredovalo na vsakem polju kulture.

Zato pa je treba, da postane vsak posameznik notrajno sloboden. Za tem idealom stremi svobodomiselno gibanje.

Do prave slobode pa bomo dospeli po poti samoizobrazbe in нравne vzgoje. Somišljeniki, izobraževati se moramo temeljito. V samoizobrazbi je naša zmaga. Z ozirom na naše delo in širjenje svobodomiselnih idej, pa se česče spominjamo sledeče Havličkove misli, katero je napisal l. 1850 v „Slovanu“: „Poučevati ljudstvo, odpirati mu oči, ne prinese sicer takoj velikih očividnih uspehov; toda v resnici je to jedina prava pot k bodoči slobodi in ravnopravnosti. Zato pa naj bo vsak, kdor je že prišel k spoznanju, učitelj tistih, ki živijo še v temi . . .“

Somišljeniki, zavedamo se, da smo iz ljudstva, izšli smo iz njega, njega del smo. Delujemo za celoto. Zato pa ne smemo biti malodušni, ako nas večina tega ljudstva v svoji zaslepljenosti zmatra za svoje sovražnike. Ono tega ni krivo, krivi so tisti, ki ga uče neresnico mesto resnice. Mi pa покаžimo, da hočemo dobro vsem, konečno mora vsak to sprevideti. Tudi najbolj zanemarjene mase bodo prišle k pravemu spoznanju.

K spoznanju pa bodo prišli ljudje s samostojnim premišljevanjem. Samostojno, raz-

zumno mišljenje pripravlja pot k uresničenju idealov S. M.

Navadno ljudstvo pa se najlažje pripelje k razmišljanju, ako se mu vzbujajo verske dvome. In povzročati v ljudeh versko skepso, je važna naša naloga. S tem izvršujemo jedno glavnih svojih dolžnosti, namreč da izpodkopavamo tla verskemu despotizmu, ki je kakor pravi Havliček izmed vseh nasilstev najhujše in najnevarnejše, ker izrablja na infamen način božje ime ter tako skriva svoj pogubonosni strup in slepi neizobraženo ljudstvo.

Na temelju verske skepse se more poroditi šele prava izobrazba, ki pelje k notrajni slobodi, katera edina more biti trajna. To je zaenkrat naš program.

In način bojevanja? Pošten! Hinavščine naš boj ne pozna. To je bojno sredstvo klerikalcev; ako jih hočemo premagati moramo rabiti boljše orožje. Tudi za dobro, pošteno stvar, se ne sme nikdar bojevati z nepoštenimi sredstvi, ker to bi bil istotako jezuitizem, katerega strupa se mora S. M. ogibati povsod in vsikdar.

Letošnji letnik S. M. bo nadaljeval v smislu prejšnjih dveh. Pečali se bomo z katolicizmom, svobodno šolo, ločitvijo cerkve od države, razporoko. Posebno pozornost bomo obrnili na propagando za brezverstvo. Ne bomo pa zanemarjali nobenega vprašanja modernega svetovnega naziranja.

Kar se tiče naše organizacije, moramo še posebno poudarjati, da ni politična ampak kulturna. Ker pa so zlasti v Avstriji kulturna vprašanja navadno odvisna od političnega stanja razmer, zato bo potreba, da naša organizacija zavzame tudi stališče napram političnim strankam. To naj se pa ne zgodi prej, dokler ni organizacija ustanovljena definitivno, kar se ima zgoditi za časa prihodnjih velikih počitnic. To bo važen korak, zato pa naj se ga stori v sporazumu z vsemi somišljeniki.

Somišljeniki, storimo vsak svojo dolžnost, potem lahko hladnokrvno in z mirnim srcem motrimo razmere po domovini, ki sedaj niti ne morejo biti drugačne. Pojdimo pa na delo in vstvarjajmo razmere, po katerih hrepenimo in za katere toraj delajmo vztrajno in nevstrašeno!

Uredništvo.

Svobodomiselnost in нравnost.

Klerikalni listi se pritožujejo nad nemoralnostjo mladine, nad spolno razuzdanostjo današnjega časa in nad splošnim нравnim propadom moderne dobe. Kot vzrok vsemu temu postavljajo brezboštvo in nevero mla-

dine in kot edino rešilno sredstvo kličejo na pomoč marijne družbe in mladeniške organizacije. Klerikalci naj pometajo pred svojim pragom. V zadnjem času smo imeli dovolj prilike slišati o „moralnosti“ v klerikalnih vrstah, in celo v klerikalnih vzgojevalnih institutih. Dogodki v Milanu, Neapolju, Rimu, v Miljah, v Trstu in Curihu so dokazati dovolj, kako malo varuje ona „vera“ pred moralno propalostjo in kako pogosto jo naravnost podpira, kaj naj rečemo šele k dogodku na Moravskem, kjer je jezuit posilil na smrt bólnu deklo, ko jo je prišel obhajati, in ko bi pisali zgodovino vsek tak „slučajev“ bi dobili lepo sliko klerikalne „morale“. Tudi marijne družbe so pokazale, da samo ime ne varuje, da gotovi žegni včasih človeka res spravijo v požegnani stan. Nečemo danes govoriti o vsem tem, kar se skriva v takih organizacijah. Bodoča zgodovina bo o tem govorila. Konstatiramo samo, da vse te organizacije niso nikaka sila ljudske morale in da so to le pogosto gnezda največje nemoralnosti. Je dovolj žalostno, če cerkev, ki nosi baje s seboj Kristusov nauk brastva in ljubezni, s tem deli svoje vernike v ljudi višje in nižje vrste, v sinove in hčere marijine in nemarijine in daje s tem ljudem, ki nosijo plav „pankelc“ prednost, da smejo gledati na druge ljudi, kot na nehaj nižjega. Nekoč smo že povedali, da so vse te mladeniške in marijine organizacije povsod le političnega značaja, da je v njih pripravljena le armada, ki se na komando v političnih borbah požene v boj. O moralni vrednosti raznih klerikalnih inštitutov in inštitucij se je že pisalo in se bo še. Faktum je, da so razni — slučaji in — procesi, ki nam kažejo dovolj, da se pri klerikalcih ne bom učili moralnosti. Seksuelno vprašanje je prišlo v zadnjem času v ospredje in premišljajo o njem resno i filozofi i pedagogi, pišejo se o tem knjige in časopisi in ustanavljajo se društva, ki imajo namen povzdigniti splošni moralni nivo, oz. varovati in reševati mladino pred propadom. Aktualno je bilo v zadnjem času vprašanje o „sexuele Aufklärung“, t. j. mladino naj se pouči o seksuelnem vprašanju v šoli ali doma, o pravem času, z ono resnostjo, ki jo ima to življenjsko vprašanje. Dočim so bili eni za to, da se to zgodi doma, hoteli so drugi, da to store učitelji in drugi, da naj imajo to nalogo šolski zdravniki. Oglasili so se glasovi proti temu, češ da je sramežljivost sama najvarnejši ščit proti nemoralnosti. Vprašanje je ostalo nerešeno, vendar kakor je videti, zmaguje prvo in mnogoštevilna publikacije, ki resno obravnavajo seksuelno vprašanje, bodo brez dvoma ugodno uplivala na mladino. Najti pravo spoznanje mora peljati tudi k pravemu živ-

ljenju, poznanje samega sebe je prvi predpogoj samoohrane. Priznati pa moramo, da je ravno ta stran življenja pri vsakem nekaj najbolj individualnega, da torej splošne teorije zelo malo pomagajo in da je v tem oziru potreba samovzgoje. Današnji moralni propad je naraven pojav, je senca naše kulturne dobe. Splošen pojav v zgodovini ljudstva je, da so velike dobe nosile seboj tudi velike grehe. Ob enem pa lahko rečemo, da je v tem oziru med jasnimi in temnimi dobami zgodovine le ta razlika, da so prosvitljene dobe svoje grehe pokazale, temne po so jih prikrivale. V svojem korenu je seksuelno vprašanje socialno, rešenje poslednjega bo peljalo k rešenju prvega. Za danes je to vprašanje vzgoje v najširšem smislu.

Obljubili smo, da izpregovorimo pred vsem naši mladini ob kratkem o Wegenerjevi knjigi „Mi mladi možje.“* H. Wegener je položil vprašanje na samovzgojo in je zadel pravo. Njegova knjiga mora uplivati ugodno na vsakega mladega človeka. — Naša dolžnost je izpregovoriti o tem za to, ker kočemo moralno zdravo, silno in krepko mladino, kakršno potrebuje čas, narod in napredek.

Ako nečemo, da se bo od nenaprednih ljudij metalo kamenje na moderno kulturo, češ da nosi seboj moralni propad ljudstva, je dolžnost vsakega naprednega človeka, da se bojuje proti nemoralnostim sočasne dobe. Danes, ko vse države drže še razne vere za to, ker baje ni npravnosti brez vere in boga, je treba dokazati, da je npravnost višja nego vera in da je npravnost brez vere mogoča. Ne na papirju, v življenju je to treba dokazati. Danes, ko zvačajo klerikalni krogi vso odgovornost za propad npravnosti na nevero in brezbožstvo mladine, je treba mladini, da pokaže svojo silo prav s tem, da živi npravno.

Splošno se pri nas pod imenom ateist, brezverec, frامason etc. takoj misli najbolj izprijenega in propalega človeka, ki živi v samih najostudnejših grehih in je celo zatajil boga, da bi lažje grešil. Ta predsodek moremo zničiti le s tem, da živimo npravno, da s tem dokažemo, da je ateist, brezverec etc. lahko popolnoma dober človek, morda celo boljši nego razni bogamolci in božji namestniki.

Danes, ko se proglašuje svobodomiselnost, gibanje, kot agitacija ljudij, ki kočejo ljudstvu vzeti moralo, je treba dejanski dokazati, da to ni res, nasprotno, da smo ravno v imenu morale protiverski. Morala brez vere dobro obstoji, ker je položena na trdni te-

*) H. Wegener: Wir junge Männer. 1907.

melj sebeohrane, ki je prvi in glavni princip življenja, vera pa brez morale ne obstoji, za to vera propada vselej, kadar se morala emancipira. Emancipacija morale je bila vselej pogreb starega okamenega verstva in ta emancipacija se vrši tudi danes.

Morala, vzgoja in drugo je bilo na svetu pred katoliško cerkvijo in cerkev je bila vsemu temu do danes le izkoriščujoča in kruta mačeha. Zato se danes i vzgoja i morala očističuje, rešuje se iz rok sebične mačeha in čas je, da jih damo nazaj človeštvu v njih pravi in čisti obliki, da jih ozdravimo od znakov, ki jim jih je tekom stoletij zadala nikdar sita mačeha.

To se vrši danes pred našimi očmi. Boj svobodne misli in svobodne šole je namenjen tej emancipaciji: emancipaciji (osvobojenju) morale od verstev in emancipaciji vzgoje od cerkev. V bistvu pada oboje v eno črto: osvobojenje človeka v tem smislu, da se osvobodi iz starih predsodkov, da spozna dobro in slabo, da se zaveda sam svojih dolžnostij do sebe in družbe. Prava vzgoja bo tista, ki bo peljala k pravi morali in prava morala bo dajala smisel vsaki vzgoji. Klerikalna vzgoja pa danes tega ne podaja in ravno današnji verski pouk je daleč od tega, da bi vzgajal pravne ljudi. Zato je treba poseči k samovzgoji, da ona popravi to, kar zamudi današnja šola. Vsaka svobodna vzgoja vodi k samovzgoji in te je nam potreba.

Ni torej nikakega nenravnega dejanja, ki bi ga opravičevala svobodomiselnost, nasprotno je tem bolj obsojanja vredno, ker ga je izvršil človek, ki bi se moral pred vsem zavedati svojih moralnih dolžnostij. Svoboda spoznavanja mora peljati k pravemu poznanju in pravo poznanje vodi k pravemu življenju. S čutom pravice se mora razvijati tudi čut dolžnosti. Čutimo-li v sebi pravico do življenja, ki nas obdaja in vabi v svojo krasoto, moramo čutiti tudi čut dolžnosti in odgovornosti, da dvigamo in lepšamo življenje, da ne uničujemo niti življenja niti sebe. Ni nikake svobode, ki bi opravičevala razbrzdanost in podlost. Svoboda sama se zelo maščuje nad onimi, ki jo zlorabljajo, kajti kmalu jo izgube in postanejo sužnji svojih strastij. Kar delamo svobodno, nas veseli in zadovoljuje. Ni pa človeka, ki bi se po nenravnem dejanju čutil svobodnega, življenje pada na njega z večjo težo. Svoboda torej odklanja vse, kar jo uničuje, in to je vse, kar je slabo, kar je zlo, kar je nemoralno. Prav poznati svobodo, se pravi prav živeti. Svoboda vzgaja značaje. (Rabelais.) Mi torej nismo svobodni v tem smislu, da delamo vse kar hočemo. Je zakon v nas, in to je zakon samoohrane,

ki se po njem sodi dobra in slaba stran naših dejanj. Pa zakaj smo torej svobodomiselnost in govorimo o svobodi, če niti ne priznavamo svobodne volje. Mi nismo svobodni, ampak se osvobojujemo s spoznanjem.

Splošni cilj duševnega življenja moramo razumovati v smislu samoohrane. Najvišja formula vsakega individua je sebeohraniti.

Samoohrana je najvišji izraz življenjskega cilja. Samoohrani služi vse vegetativno animalno delovanje. Morda je tudi višji cilj. Toda tega ne vidimo in nič gotovega o njem vedeti ne moremo, niti ne potrebujemo. Ako izpolnimo svoj znani namen, zadostimo s tem tudi neznanemu (dr. Krejčí, Predavanje 1907).

Cerkev trdi, da je človeška volja svobodna, ob enem pa trdi, da je k hudemu nagnjena; ako je nagnjena, torej jo nekdo ali nekaj nagiba in ni — svobodna. Ampak cerkev potrebuje večkrat takih stvari po dvoje, da se lažje zmaže v vsakem slučaj.

Nasproti temu stoji moderna veda na stališču t. zv. determinizma, t. j. človeška volja ni svobodna, ampak se ravna po gotovih zakonih in je torej tem svobodnejši, čim jasnejši so ji zakoni. Da lahko storimo, kar hočemo v trenutku, to ni svoboda volje ampak svojevolnost. Obširnejši to vprašanje tu ne moremo reševati, o tem so pisane knjige.* Mi čutimo torej v sebi moralno obveznost in odgovornost. To odgovornost čutimo tim več, čim jasnejši nam je nje vzrok in namen.

Veren človek dela vse z ozirom na boga. Nauči se ga, kaj se bogu dopade, kaj se ne dopade in da bi rajše delal dobro nego zlo, se mu obljublja, da bog dobro plačuje in hudo kaznuje. Toda mi lahko takoj vidimo, kaj je to dobro in zlo. To ni nekaj, kar so nas šele naučili, ampak to je to, kar vrši vsak človek kot pošten član človeške družbe, zato ker mora tako delati, ker bi sicer delal v pogilel sebi in družbi. Naše dobro ne koristi bogu in naše slabo ne škoduje bogu, ampak koristi ali škoduje nam, posameznemu človeku in s tem družbi. Pravimo, da bog dobro plačuje in hudo kaznuje; ako delamo dobro samo za plačilo in se slabega ogiblamo samo iz strahu pred kaznijo, je to slaba morala in niso pravi nagibi, ki nas vodijo.

Za otroško dobo ljudstva je to morda potrebno, toda to ni kako višje razodetje, ampak naravno pojmovanje tega, da so dobri srečni in hudobni nesrečni. Mi vsi smo vzgojeni o tem, da je bog tako zapovedal. Toda pomislimo, da naša moderna doba

* Dr. Fr. Krejčí: Svoboda vůle a mravnost. „Otázky a názory.“ Laichter, Vinohrady 1907. Daudet: Ali ima človek svobodno voljo. Prevod iz franc.

prej ali slej pripelje človeka do drugačnih nazorov, da ve, da tega ali onega ni bog zapovedal, ampak da mora tako biti, ker je to naraven zakon. Ali bi torej ne bilo umestnejše, da položimo svojo vzgojo na to, kar je neizpremenljivo, nego da polagamo na bajke, ki jih kmalu ne verujemo. In če danes mladina, ki naravno kmalu izgublja staro vero in išče novih potij, pogosto pada iz ednega ekstrema v drug, pa je temu vzrok prvotna vzgoja, kajti stara podlaga se je izpodmaknila in nova se ni takoj ustvarila. Morala, nje vzrok in namen bo torej tem jasnejša, čim bolj jo osvobodimo od verskih primesi in stala bo tem trdnjši, na čim bolj naravni temelj jo postavimo. In ta temelj je princip samoohrane: ohrana posameznika in družbe. Slišal sem pred nedavnim predavanje znanega finskega narodnega voditelja Heleniusa. Govoril je o boju na Finskem proti prostituciji in alkoholizmu. Med drugim je rekel: „Mi smo mal narod (Fincev je nekaj nad 2 milijona) in mi preveč potrebujemo mladino zase, nego da bi jo dajali uničevati dvema takima sovražnikoma človeštva.“ Govorim slovenski mladini, mladini malega naroda in želel bi, da bi si mladina sama ponovila te besede: ta narod ponižen, potlačen, poklerikaljen preveč potrebuje tvojih sil, nego da bi jih smelo uničevali po svoji volji ali bolje — brez volje.

Hotel sem reči:

Klerikalci minajo nikake pravice očitati nenravnost svobodomislecem, brezvercem etc., ker imajo smetij doma dovolj. Klerikalna vzgoja in verska morala pa ima pogosto zle posledice.

Svobodomiselnost ne opravičuje niti ne podpira nenravnosti, nasprotno hoče vzgajati ljudi na podlagi prirojene morale v smislu samoohrane. Vsak svobodomislec si mora biti v svesti, da dela za višjo kulturo človeštva s tem, da živi pravno.

Hočemo pravno mladino, bi bo zdrava v nazorih in dejanjih in zato v imenu npravnosti zahtevamo nove vzgoje, ki bo zidana na stalno, prirodno podlago, in v imenu naroda in družbe zahtevamo od svoje mladine, da se zaveda svoje dolžnosti ter posveti svoje moči sebi in družbi.

Nekako isto stališče zavzema tudi H. Wegener. Autor se obrača pred vsem na spolno vprašanje — mi smo govorili v obče — in morda je to za danes najbolj pereče vprašanje.

„Čistost, Sila, Ljubezen“ to geslo je napisal H. Wegener na svoje knjigo in zdi se nam, da ni treba komentarja tem besedam. Govori najprej o časti moža naše dobe. Dandanes, ko smo v času splošne individualizacije, ko hoče vsak imeti nekaj svojega,

ko posamezni jaz hoče višje nad splošnost, zakaj bi v spolnem oziru bili nekak stroj brez svoje volje, zakaj bi v tem oziru šli s plošnim tokom, zakaj ne postavili se na svoje stališče in reči: če drugi tako, jaz ne.

H. Wegener pravi: hočemo biti moderni, toda to kar nas v tem oziru dela danes moderne, je zelo staro in bi bilo nasprotno stališče modernejše. Hočemo imeti čast sami v sebi, hočemo živeti in čas zahteva od nas, da živimo kot živa enotna osebnost, razvoja zmožna in pospešujoča razvoj.

„Niso nikdar ti poslednji, ki dajejo smer, ampak prvi.“ (Björnsen.) „Najprej voljo, potem silo, nazadnje zmago“, (Multatuli) s tem začneja autor drugo poglavje. Vzgamajo se in rastemo pod raznimi uplivi, utisi tradicijami. In mladina pogosto živi pod domnevanjem, da kaj mora biti, kar ni da bi moralo biti. V tem oziru se danes vrše predavanja za vseučiliško mladino in zdi se, da jih bo treba tudi na srednjo šolo.

Posvetimo svoje moči resnemu delu v prepričanju, da to delo vse naše moči potrebuje in da zato ni resnica, da je vzdržljivost nezdrava. „Ali hočemo biti kakor konj, ki se da svojim divjim jezdecem goniti in preganjati, dokler niso vse sile izčrpane, ali hočemo biti, kot jezdec, ki s silno roko vodi uzde in z varno nogo kroti svojega konja!“ (H. Wegener.) Z naravnost krasnimi besedami govori pisatelj dalje o spoštovanju do žene, o prijateljstvu in ljubezni.

Želel bi, da bi vsi moji mladi prijatelji prečitali ta odstavek sami, ne le po mislih, tudi po slogu je vznešen tako, da tudi človeka, ki morda pozablja na krasnejšo stran življenja naravnost navduši. Želel bi, da bi si take zdrave nazore osvojila slov. mladina glede razmerja med možem in ženo.

Trdna volja nas vodi k oni zmagi, ki jo nam krasno življenje pozneje poplača z vsemi sladkostmi, kakor da se hoče nam skazati hvaležno, da je nismo mučili, predno je prišel čas. Za to kliče autor k delu.

Gotovo je, da nas motijo razne misli, toda: „mi ne moremo zabraniti, da bi vrabci nam nad glavo ne letali, moremo pa zabraniti, da nam na glavah ne stavijo svojih gnejzd.“ Gre se pred vsem, da se ohranimo zdrave: duševno in telesno.

Pred vsem je torej obsojati onanijo, duševno ali telesno. Je to najstrašnejši napaka mladine, največji greh zoper svojo mladost, zoper svojo veselo mlado silo, zoper svojo bodočnost.

V tem ima vzgoja prvo besedo. Ne manj obsojanja vredna je prostitucija, kajti to je pot, ki ž nje pogosto ni rešitve nazaj. Lahko rečemo s pisateljem, da vsi ti ekscesi mladine izvirajo — ne iz nevere, ker se verska

kriza začne mnogo pozneje — ampak iz nepoznanja in nevednosti, iz napačnih predstav o življenju in njegovih skrivnostih, ker se z mladino-menda zaradi morale ne govori jasno in resno, ampak se jo pušča na nejasnih potih, kjer blodi, dokler ne izpregovori zdrav razum: In kolikrat je to prepozno, ker so prej mlado otroško dušo obvladale druge mamljive sile. V tem oziru potrebujemo vzgoje v rodovini in v šoli. In v zadnjem poglavju govori pisatelj tudi o narodu. Hočemo li silen narod, vzgajajmo ga.

Pred vsem pa vzgojimo sebe silne in zdrave. Omenil sem besede Heleniusove in vidimo lahko, da je v tem velik kos našega narodnega vprašanja, saj je to vzgoja naroda. Ne mladeniške svete organizacije niti marijne družbe ne, vzgoje mladine, ki jo potrebujemo: vzgojiti se moramo sami.

Človek prost, svoboden od predsodkov, silen sam v sebi, zdrav v nazorih in prav pojmuje življenje, to je naš cilj. To potrebuje doba in mi. Hočemo biti svobodni — toda svobodni smo, če živimo po naravnih in družabnih zakonih. Da pa te zakone jasno vidimo, jih moramo očistiti verskih primeskov ter jih podati mladini. Mislimo svobodno in spoznavajmo, s poznavanjem se osvobojimo, kajti naša dejanja bodo temeljela na globokem poznanju dobrega in slabega.

S tem bomo vzgajali v sebi нравne ljudi in dobre člane človeške družbe in s tem bomo dokazali, da je нравnost višja nego vera in da je naravna potreba, da se vzgoja mladine in družbe postavi na podlago morale — brez bogov, kajti mi smo bogovi in sebi živimo in posvetimo življenje.

Razvoj razmerja med cerkvijo in državo v Avstriji.

Rimsko-katoliška cerkev je bila v Avstriji mnogo stoletij vladajoča cerkev, ki je uživala najraznovrstnejše predprave. Njeni uradniki duhovniki so bili prosti vseh državljanskih dolžnosti; imeli so svoja duhovniška sodišča, niso plačevali davkov, pač pa so imeli pravico pobirati davke v „cerkvene“ namene. Cerkev je vrejala javno življenje in država ji je morala služiti s svojo oboroženo silo.

Novi temelj razmerju med cerkvijo in državo je postavil Jožef II. V isti dobi je bila po vplivu francoske revolucije proklamirana svoboda vesti in kulta. Amerika je šla v tem oziru najdalje; tu je bila proglašena popolna verska svoboda in posledica te svobode popolna ločitev cerkve od države. Cerkev se je morala umakniti na polje za-

sebnega prava, kakor katerakoli zasebna družba in državni uradi so prevzeli v svojo upravo vse zadeve, ki se tičejo zakona, šolstva, sirotišnic, matrik itd.

V Evropi pa je hotela cerkev obdržati svoj vpliv in moč s pomočjo t. zv. konkordatov, t. j. pogodbami med papeško stolico in posameznimi državami, na temelju katerih naj bi se določilo meje med cerkveno in državno kompetenco. V Avstriji je bil tak konkordat sklenjen dne 18. avgusta 1855 in proklamiran s cesarskim patentom iz dne 5. listopada 1855 št. 195 dr. z. Ta konkordat je zelo omejil pravice države; s to pogodbo je dobila cerkev zopet v roke administracijo katoliškega šolstva, vstanovljena so bila zopet cerkvena sodišča, katerim so bile izročene zakonske zadeve katoličanov; cerkvi je bilo zajamčeno privilegirano stališče napram drugim konfesijam.

Ko pa je bila Avstrija tepena pri Kraljevem Gradcu, kjer je premagal pruski učitelj* avstrijske generale, ni bilo mogoče več vzdržati starega sistema. Proklamirani so bili državni osnovni zakoni iz l. 1867., ki jamčijo vsakemu popolno svobodo vere in vesti, poleg teh pa še daljši zakoni: Zakon iz dne 25. maja 1868 št. 47 dr. z., na temelju katerega je bilo urejeno zakonsko pravo, zakon iz dne 25. maja 1868 št. 48 dr. z., ki ureja šolske razmere in zakon iz dne 25. maja 1868 št. 49 dr. z., ki ureja interkonfesijonelne razmere državljanov. To so tako zvani majeji zakoni, ker so bili vsi izdani dne 25. maja.

Ko pa so v Rimu zbrani kardinali proglasili papeža za nezmotljivega, proglasil je 30. junija l. 1870. grof Beust rimski kuriji, da smatra avstrijska vlada konkordat kot odpravljen.

Sedaj je prišla naloga na vlado, kako uravnati razmerje države k cerkvi; vladna dolžnost je sedaj bila izvesti popolno ločitev države od cerkve in postaviti državo na interkonfesijni oziroma na brezkonfesijonelni temelj, kakor bi to popolnoma odgovarjalo osnovnim državnim zakonom.

Toda Avstrija je zopet pokazala svoje staro nazadnjaško lice. Zopet se je pokazala Avstrija kot zvesta služkinja Rima. L. 1874 je bila izdana druga serija majejih zakonov; ti zakoni kažejo, da se je bilo takrat misel popolne ločitve cerkve in države opustilo; bil je izdan na videz liberalen zakon iz dne 7. maja 1874 št. 50 d. z., o pravnih razmerah posameznih

* Na Pruskem je bila že pred to vojsko vpeljena splošna šolska obveznost. Zato pa je bilo prusko vojaštvo mnogo bolj izobraženo kot avstrijsko, kar ima gotovo tudi v vojski vpliv. In to je bil tudi glavni motiv, zakaj se je uvedlo tudi v Avstriji splošna šolska obveznost.

verskih družb; z prvim člankom tega zakona se izrecno odpravlja kondordat od strani države; toda katoliška cerkev je obdržala še vedno neko privilegirano stališče v državi; istega dne je bil izdan zakon št. 51 dr. z. o prispevkih za verski zaklad in zakon iz dne 20. maja 1874 št. 68 dr. z. o pogojih, pod katerimi država prizna kako versko družbo kot od države priznano konfesijo.

Zdelo se nam je potrebno navesti ta splošni razvoj, da bodo vsakemu našemu somišljeniku nadaljna razpravljanja, ki so v najtesnejši zvezi z razmerjem med cerkvijo in državo tem jasnejša. V letošnjem letniku hočemo med drugim namreč tudi razpravljati o razvoju in stanju zakonskega prava v Avstriji, o šolstvu, o svobodi vere in vesti zlasti pa še o razmerju zakonov k brezvercem. Na vse te zakone znatno vpliva razmerje države k cerkvi. To so sploh vprašanja, na katera pride redno govorica, ako se gre za ločitev cerkev od države, od katere zahteve svobodomisleci ne bodo nikdar odstopili, ampak jo bomo zahtevali vedno glasneje in bomo vedno delovali na njeno končno uredničenje. Klerikalci hočejo spraviti Avstrijo popolnoma pod jerobstvo papeške stolice, mi svobodomisleci pa hočemo, da se otrese sploh vsakega vpliva duhovniške vlade, ker hočemo demokratičeu, socijalističeu, res svobodomisleu državni ustroj, državo, ki bo zagotovila srečo v sem, dočim cerkev obetajoč vse le na „onem“ svetu, navaja ljudi k temu, da se ne zavedajo svojih pravic, ampak se puste izkoriščati. Zato pa mi moramo biti najostrejši boj proti vsemu, kar je cerkvenega.

Pismo iz Rima.

Na novega leta den 1909.

Razni občutki so me obdajali, ko sem se odpeljal čez mejo v tuji svet. Sicer mi je bilo znano že prej nekoliko tujih dežel, vendar človek si predstavlja nove utise, katere mu zamorejo napraviti še nepoznani kraji. Najprej se ustavim v Kolinu, znani slovenski božji proti „Kelmorajn“, kamor so nosili naši pobožni pradedje denar, saj, je pa tudi taka veličastna stavba, kot je Kolinski dom, morala stati ogromnih žrtev in dela, ker je v resnici umetniško dovršeno delo tedanje arhitekture.

Iz Kolina pa se odpeljem v Bruselj, cenjenim čitalcem znamo središče svobodomiselnega gibanja. Bruselj, slavno mesto Belgije, je jako prijazno in lično mesto, po svoji znanosti pravi „mali Pariz“, v industriji pa zavzema eno glavnih torišč zapadnoevropskih podjetij, saj je naravno križišče angleške, nemške in francoske veletrgovine.

Kakor je Belgija, predvsem še Bruselj, gospodarsko in trgovsko zelo rozvita in bogata dežela, istotako zavzema tudi na kulturnem polju častno mesto med evropskimi narodi. Naravnost čuditi sem se moral čistosti in delavnosti belgijskih kulturnih društev, ko me je generalni tajnik S. M. g. Furnemont, advokat in državni poslanec, katerega sem obiskal v parlamentu, seznanil s podrobnejšim programom belgijskih svobodomislecev in njihovo požrtvovalnostjo. Zato je pač umevno, da ta mnogoštevilna bojna vrsta največjih znanstrenikov ter najuglednejših politikov in umetnikov, nastopa povsod zmagovalno in žanje najlepše uspehe.

Ob tej priliki sva prešla tudi na slovensko zvezo svobodnih mislilcev, ki se nahaja sicer še v povojih in se ima bojevati na vseh straneh z močnimi nasprotniki, toda je za mali čas naravnost impozantna in zavzema nele častno mesto med svetovnimi združenji S. M., ampak tudi prvensko mesto med svobodomisleci slovanskega juga. Da znajo to ulogo naše Svobodne Misli ceniti vsi svobodomisleci in napredni možje zapadnih narodov, sem se prepričal ravno iz izvajanj generalnega tajnika svetovne svobodomiselne lige, ob enem sem pa začutil v sebi ponos, da more biti ravno naša organizacija prva, ki naj pripravlja Jugoslovanom pot do svobode prepričanja in znanosti.

(Dalje prih.)

Odgovor občanu J. B. iz K.

Zaplenjeno.

Zaplenjeno.

Zaplenjeno.

V preišljevanje vernim slovenskim
katoličanom.

(Brez škofovega dovoljenja.)

Duhovnik P. Ivan Brinck je l. 1906 na socijalističnem zborovanju v Antverpnu zelo ostro govoril proti vojskam. Med drugim je rekel: „Bodite solidarni vi vsi, kateri ste prisiljeni služiti kapitalizmu, kadar izbruhne vojska, ker vojske so dandanes le provokacije kapitalistov drug proti drugemu zaradi interesov. V vojski najdete v vrsti poleg sebe žida in kristjana, vernika in svobodomisleca . . . V istih vrstah se vas pohablja in pobija, toraj bodite si bratje v poštem boju za pravico in svoje blagostanje. Sam Kristus je napravil s tem, da je izgnal iz tempelja kupčevalce revolucionarni korak. Revolucionarni čut, to je ogorčenje, katerega povzroči ostudno kapitalistično izkoriščanje, ki pripelje do takih katastrof kot je bila n. pr. nesreča v Courrières.“ — V Belgii pa imajo vlado v svojih rokah katoliški klerikalci in duhovnik Brinck, ki je tako odkritosrčno govoril proti vojskam v smislu naukov Jezusovih, je moral zapustiti radi tega Belgijo, prisiljen od katoliško-klerikalne vlade. — Nemški ple-

menitaš Otto von Monteton, pisatelj in odgojitelj kraljevskih sinov, je izdal v Berlinu l. 1899 knjigo, katera je izšla v založništvu vojaške knjigarne R. Felix, v kateri poučuje mladega princa, bodočega vladarja, na sledeči način:

„Že je tu tisti čas, v katerem se bode klicalo: Kupujte, kupujte našo volno, naše žito, železo, sladkor in premog — če ne — mi bomo streljali! Potrebujemo dandanes postojank, skladišč, tržišč, pristanišč, toraj sem z vsem tem! če ne — mi bomo streljali!“

„Seveda ne bomo govorili tako grobo: Kupujte, če ne bomo streljali. Ker zakaj drugega pa je govor, kot za to, da zakrivamo svoje misli.“

„Toraj takole se to naredi: O volni, cukru in železu niti govora. Ampak vse lepo vzvišeno in z etičnimi motivi opremljeno. In sedaj, diplomatje: Na delo! Delujte! Mi pa bomo med tem pripravljali kanone!“

Kako odkrito priznanje hinavskega nasilneža in da bi mladi vladar vedel, kako govoriti in ljudi slepiti z vzvišenimi etičnimi motivi, navaja mu naslednji primer. Reče naj z lastnim samozatajevanjem:

„Egoistične in sovražne kabinetne vojske avtokratičnih dob so pri kraju, in le najsvetejše koristi mojega ljudstva so mi pri srcu in zanje, ljudstvo, potegni meč!“

In dalje pravi gospod Monteton:

„In tudi to je danes jasno, da odločuje zveza privatnih bankirjev o tem, ali naj bo vojska ali mir, da so toraj ti bankirji močnejši, kot pa velesila in radi tega je nujno potrebno, da se postavi meje zasebnemu imetju, ker države v državi ne mora ravno država trpeti.“

Tu se pokaže pisatelj kot plemenitaš, ki se zaveda svojega fevdalnega razrednega stališča ter prikrito namigava, da naj se omeji moč kapitalistov, katerim dandanes faktično vojaštvo služi; to bi bilo namreč na korist vladarskih rodbin. V kapitalističnem družabnem redu mora oborožena sila služiti interesom kapitalističnega razreda-buržoazije, ki je na vladi. V dobi fevdalnega družabnega reda je bilo to drugoče. Takrat je ščitilo vojaštvo dinastije, ki so samovoljno razpolagale z njegovo močjo. Dandanes pa dinastije vedno bolj izgubljajo svojo moč in pomen. Zgodi se celo večkrat, da kakega vladarja usmrte njegovi „podložniki“, drugega spode, tretjega pa odstavijo in mu k večjemu določijo kako milostno pokojnino. To pa pri današnjih razmerah store lahko tisti, ki imajo na svoji strano vojaštvo. Zato pa vidimo, da imajo vladarji za svojo telesno obrambo v lastnem stanovanju svojo telesno stražo, ki naj jih varuje eventualno pred „svojimi lastnimi“ vojaki. Pri takih razmerah lega

strah na razne visoke gospode. In ne bomo se čudili, da v interesu fevdalnega gospodstva — v interesu vladarjev in njim najbližje stoječih — Monteton priporoča vero in disciplino:

„Predvsem je potrebno, da bi se pri šolski vzgoji tudi za časa vojaške službe brnilo in častilo sveto vero in prisego na zastavo“ . . . „Dolžnost veroučiteljev in tudi častnikov v armadi je, da bi povdarjali svetost vojaške prisege in jo razlagali.“

Ko vojaški novinci ob priliki nabora prvič prisegajo, stoje poleg orožniki z nasajenimi bajoneti. „Nezmotljiva“ katoliška cerkev tudi uči in nje duhovniki vedno ponavljajo, da je vojaška prisega sveta in da je dolžnost vsakega, kdor mora priti v ta služaj, da priseže, ker je to božja volja.

Jezus pa pravi (evang. sv. Mat. V. 34-36 v.): „A jaz vam pravim, da ne prisegajte nikakor; ne pri nebu, ker je prestol Božji; ne pri zemlji, ker je podnožje nogam njegovim; ne pri Jeruzalemu, ker je mesto velikega kralja. Tudi pri glavi svoji ne prisagaj, ker ne moreš ne enega lasu narediti belega ali črnega.“

Vojak pa mora priseči, da bo pokoren svojim predstojnikom ter da bo vdano in poslušno izpolnjeval njihova povelja, toraj da bo tudi streljal in moril svoje bližnje, svoje brate. In katoliški duhovniki tudi blagoslovljajo vojake, ko grejo v vojsko z namenom, da bodo morili in jih bodre, da naj se hrabro bore, ker nebeško plačilo jim ne uide.

Jezus pa pravi: (Mat. V. 44) „A jaz vam pravim: Ljubite sovražnike svoje“ . . . „Ljubi bližnjega svojega kakor samega sebe.“ (Mat. XXII. 39 v.) . . . (Mat. XXVI. 51-52 v.): „In glej, eden tistih, kateri so bili z Jezusom, stegne roko svojo in izdere meč svoj, in udari hlapca velikega duhovna in mu odseka uho. Tedaj mu veli Jezus: Vtakni meč svoj na mesto njegovo; kajti vsi, kateri primajo za meč, poginili bodo z mečem.“

Tako govori Jezus, ki pravi tudi „jaz in Oče sva eno“. Za časa vojske pa katoliška cerkev izpostavlja po cerkvah monštrance, kjer je po njenem učenju pričujoč živi Jezus in napominja svoje vernike, da naj prosijo nebeškega očeta za srečno zmago. Duhovniki pa prosijo iz nebes svetega blagoslova morilnemu orožju. — Svobodomislec bi rekel: Če je bog, potem je nekaj takega najhujše razžaljenje božanstva. Veran katoličan pa mora reči, da je to kletvina zoper Duha, ki se, kakor pravi Jezus, ne bo nikdar odpustila ljudem. —

Naivni pa so tisti katoličani, ki mislijo, da se cerkev kaj briga za Jezuzove nauke. Na navedenih primerih ravno lahko vidijo, kako gorostasno deluje cerkev proti Jezusu.

Tisti ljudje, ki dandanes delajo izbornu kupčijo z Jezusovim imenom, bi ga takoj križali, če bi prišel zopet na svet. Pa kaj se bomo čudili, če cerkev blagoslavlja nasilje. Svoj čas so bili papeži tudi posvetni vladarji in to v prvi vrsti.

Svojo oblast so pridobili z zvijačami, svoje ozemlje in premoženje so širili z tatvinami, goljufijami, umori; na papeškem prestolu so sedeli najspretnější ponarejalci in goljufi z javnimi listinami. Papeži s svojimi vojaki so napadali mesta, morili in plenili, kar se je dalo. Kdor jim je pri tem „svetem“ opravilu pomagal, je prejel toliko odpustkov, da je šel kar gorek v nebesa. Na ta način so si nakopičili ogromno bogastva. Toda kakor pride tako gre, pravi naš narodni pregovor. Papeži so zgubili svojo državo, in to jih je tako peklo, da se iz same onemoglosti jeze do najnovejšega časa noben t. zv. naslednik sv. Petra ni pokazal iz Vatikana na svobodna italijanska tla. Nekaj vojakov — Švicarjev pa imajo še vedno pri sebi, katerih uniformo vsak opazuje, kdor si gre ogledat Vatikan, ta muzej srednjega velka.

V Vatikanu še vedno upajo na zopetno ustanovitev cerkvene posvetne države — najbrž se zanašajo na kak čudež —; sicer pa je velik del bivše cerkvene države sedaj vničen po grozni potresni katastrofi — prst božji?! —

Dandanes hijerarhija hrepeni potem, da bi imel papež svojo lastno državo in vojaštvo; zato pa cerkveni dostojanstveniki intrigirajo pri raznih papežu naklonjenih vladarjih, da bi jih pripravili za vojno proti Italiji, ker upajo, da bi premagana Italija morala povrniti papežovo državo. Tudi „Slovenec“ glasila slov. klerikalne stranke se zavzema, seveda prikrito, za tako vojsko. In blagoslov škofa Jegliča, ki se sam smatra za naslednika, ne vem, katerega apostelja že, plava nad klerikalnimi uredniki in podžiga njih bojevito navdušenje.

Toda dandanes se papeži vsled nemile jim usode ne morejo več vojskovati na lastno roko, zato pa vojaštvo le še blagoslavlja in to vojaštvo tistih držav, ki so cerkvi naklopljene, ki cerkvi dajejo koncesije, ona pa jim služi zvesto in uči vero, katera služi vladajočemu razredu kot policijsko sredstvo. Cerkev kot ena najbolj privilegiranih organizacij, mora braniti krivični današnji družabni red, ker z njegovim padcem, bi izginile tudi njene predprave. Ker tega iz svojega stališča nikakor ne more pripustiti, mora braniti in zagovarjati tudi vsa nasilna sredstva, s katerimi se skuša obdržati velike krivice. In jedno najboljših takih sredstev je institucija militarizma, zato pa počiva na njem cerkveni blagoslov in pečat božje volje.

Te vrstice so v prvi vrsti namenjene vam verni slovenski katoličani! Zato se pa sklicujem pri svojih trditvah na čisti nauk Jezusov, ki je napisan v evangeliju. In mislim, da ste lahko spoznali, kaj sem hotel povedati, namreč to, da Jezus obsoja vsako nasilje, cerkev pa nasilje blagoslavlja. Iz tega nujno sledi, da cerkev ne uči pravega izveličavnega nauka Jezusa Kristusa. Nihče in tudi sam ljubljanski škof me ne more imenovati radi tega krivega proroka, če hoče spoštovati resnico.

Srce me boli, ko vam moram nadalje povedati, slovenski katoličani, da imate med svojimi voditelji v prvi vrsti krive proroke, ljudi, ki Jezusove nauke tako zasučejo, da si jih na tak način ni upal niti najbolj krivoverski papež.

Govoriti pa vam zopet hočem z evangelijem v roki.

V evangeliju sv. Matevža V. 39 v. čitamo: A jaz vam pravim, da se ne upirajte hudemu: nego če te kdo udari po desnem licu, nastavi mu tudi drugo.

Tako pravi Jezus. Duša klerikalne stranke na Slovenskem, doktor sv. pisma Janez Ev. Krek pa je trdil o velikih počitnicah l. 1908 v Škofjiloki na zborovanju klerikalnih slovenskih fantov, ter jih učil, da naj tistemu, ki jim da jedno za uho, vrnejo dve, štiri ali pa sto.

In Jezus je učil. (Mat. VII. 15) „Varujte se pa lažnjivih prerokov“ ... (Marka XII. 5) „Varujte se, da vas kdo ne premoti“ ...

Slovenski klerikalni poslanci so vedno pripravljeni glasovati za nove kanone. Vodja klerikalne stranke Dr. Šušterčič govori za vojaške zahteve bolj navdušeno kot sam vojaški minister.

Zato pa vi verni slovenski kristjani ne verujte krivim prorokom, ki doma včasih radi lepšega sicer govore proti militarizmu, v odločilnih trenutkih pa se zavzemajo zanj z vso vnetostjo, ampak poslušajte rajši glas svojega srca, ki vam pravi, da je vojska veliko družabno zlo. Zato pa, ako hočete še nadalje ostati pri Jezusu, morate z njim vred obsojati nasilje. Obsojati pa morate tudi svoje voditelje, ki zagovarjajo nasilje.

Dvomi in predsodki.

V dva velika dela bi lahko razdelil današnje družbo: v ljudi, ki imajo dvome, in ljudi, ki imajo predsodke, z drugimi besedami: v ljudi, ki verujejo, in ljudi, ki ne verujejo. So sicer tudi ljudje, ki nimajo niti predsodkov, niti dvomov, ljudje, ki ne vedo, ali verujejo, ali ne verujejo, ali pa, ki nekaj verujejo, nekaj ne verujejo, torej stoje nekako v sredi, to so indi-

ferenti. Ampak ti ljudje bolj in bolj izginjajo in jasnost jih prisili, prej ali slej, da pokažejo svojo barvo. Morda nobena stvar ni za človeka tako nekaj notranjega, osebnega, individualnega, kakor versko čustvo, toda ker današnji čas v tem oziru bolj in bolj zahteva jasnosti, ker gotovi ljudje stavijo to zasebno stvar, kot prvo in glavno, postaja vera, versko čustvo ali versko prepričanje bolj in bolj javna stvar in zato se danes o tem ne govori samo v teologijah ampak povsod v javnosti. In ravno s tem izginjajo indiferentni ljudje ter se priklapujejo ali eni ali drugi strani. Med obema stranmi pa postaja vedno ostrejši boj: prvi očitajo drugim, da imajo verske predsodke, in drugi prvim, da imajo verske dvome. Drug na drugega gledajo s prezirljivostjo in pomilovanjem, tu in tam s sovraštvom in nejcvoljo. S tem se veča in raste boj in se pospešuje tudi njegov ugodni izid. Nas mora ta boj le veseliti, ker je znamenje kulturnega napredka in znamenje propadajočega klerikalizma.

Dvomi in predsodki! Od kod predsodki in od kod dvomi, kaj so predsodki in kaj dvomi, kaj hočejo predsodki in kaj dvomi? ... V vsakem tudi najnavadnejšem človeku se pojavlja boj med čustvom in razumom.

Pogosto nas čustvo vabi za sladkim in prijetnim, kar razum spozna za slabo in škodljivo. Zmaga ali čustvo ali razum.

Pravimo navadno, da nas čuti in čustva varajo in zapeljujejo, dočim nas trezni razum skuša peljati vedno po pravi poti. V bistvu je torej boj med dvomi in predsodki, boj med čustvom in razumom. Domišljija, delo naših čutov in čustev, ustvarja svetove, ki o njih trezni razum trdi, da jih ni. Domišljija raste sama v sebi in je vedno večja. Opazujemo lahko gotove ljudi, ki se prepuste domišljiji: lažejo sami sebi in si verjamejo.

„Jaz sem preje čutil, nego mislil,“ pravi Rousseau in celo človeštvo je preje čutilo nego mislilo in si je ustvarilo svoje nazore o bogu in bogovih, o svetu in svetovju, o svojem začetku in koncu, preje, predno je premislilo o vsem. In tako so nastali na podlagi čutov in čustev in domišljije prvi miti in bajke o bogu, svetu in človeku, in jednako so se ponavljali v poznejši dobi. Otroci so podedovali te nazore od starišev in tako je šlo od rodu do rodu, dokler ni zrelejša doba prinesla ljudi, ki so pomislili in rekli: ni vse tako, tako so si ljudje izmislili, in da so si izmislili, je že to dokaz, ker je vse tako človeško. Razum nam drugače govori ... In nastal je boj. Oni, ki so verovali po starem, so očitali drugim brezverstvo in brezbožstvo, ker se dvomili in niso hoteli verovati, kar so jim drugi povedali, in oni, ki so imeli dvome, so očitali drugim predsodke, ker so verovali stvari, ki jih nikjer niso mogli dokazati kot resnične. Svetovno zgodovino lahko razdelimo po tek perijodah: od vere do skepse

in zopet od vere do skepse. Poglejmo v to zgodovino. Razdelim jo v sledeče dobe: Od mitične dobe do Sokrata, državna vera do ninske skepse, od začetka cerkve do reformacije, od jezuitov do enciklopedistov, od romantike do današnjih časov. Zgodovina je učiteljica narodov, in dasi Voltaire trdi, da se narodi niso od nje ničesar naučili, upam da bo ona nas poučila o tem, kaj je prišlo po odločilnem boju med dvomi in predsodki.

Prvotni svetovni nazor je torej nastal potom čustva in fantazije. Pri narodih, kjer je kultura počasi napredovala (Egipčani, orijentalški narodi) se je vzdržal dolgo, pri narodih pa, ki je njih kultura hitro rastla — mislimo pri tem na duševno kulturo — je prišla skepsa in ga je namestila z drugim, razumnejšim. Pri Grkih n. pr. komaj par stoletij po Homerju in Hesijodu, ki kažeta staro grško bajeslovje v najlepši luči, že nastopijo skeptiki (Koenofanes (576—480 pr. Kr.) že govori zoper pesnike, ki preveč človeško predstavljajo bogove in trdi, da bi si zamorci napravili bogove črne, konji v podobi konj i. t. d., da so torej bogovi delo ljudij. Ob jednem pa že govori, da je le en bog mogoč. Za njim so prišli sofisti, ki dvomijo o vsem. Protagoras uči, da je merilo vseh reči človek, da lahko vsak vidi in si pri tem misli kaj drugega, Gorgias pravi, da ničesar sploh spoznati ne moremo in če spoznamo, ne moremo izraziti.

Jednako Protagoras trdi, da ne moremo vedeti, če so bogovi in še manj, kakšni da so.

Protagorove knjige so bile sežgane in sam je bil zaradi brezbožstva izgnan iz Aten. Toda skepsa s tem ni bila uničena.

Prišel je Sokrat in je povedal, da samo to ve, da nič ne ve, drugi pa da niti tega ne vedo. Toda modri Sokrat je skepso premagal in je skušal staviti. Položil je temelj novi filozofiji, ki sta jo dvignila in spopolnila dva njegova velika učenca Plato in Aristotel. O bogovih je tudi zvesti državljan Sokrat dvomil in je rekel, da čuti v sebi le neki glas, ki je nekaj božjega in da čuti, da se mora po njem ravhati. Sokrat je moral piti strup. Vzroki njegove obsodbe so bili bolj politični, nego verski. Olikani stari Grk ni imel verskih predsodkov in ni moril zaradi vere. Toda vera je bila takrat še političen faktor in časi so bili resni. Poleg tega je bil svet grških bogov živa narodova poezija. Uničiti ta svet se je reklo uničiti poezijo, umetnost. Veda, ki so jo hoteli filozofi dati narodu namesto vere, se zaradi socialnih in tedanjih kulturnih razmer ni mogla razširiti na širše mase, zato vidimo poslej na oni strani pobožni priprosti narod, ki še hodi na „božja pota“ k raznim svetiščem, kjer se priporoča bogovom za srečen porod, za dobro letino i. t. d., na drugi strani onega olikanega Grka, ki je hodil v šolo k filozofom. Pozneje pa se je razširila skepsa

tudi na prosti narod in bogovi so propadli a ostali so nenadomeščeni, posebno, ko je prišel politični propad. Oba velika filozofa, ki sta prišla po skeptikih, Plato in Aristotel, sta razrešila uganko življenja — dasi v marsičem podobno — vendar vsak na svoj način. S tem se je pokazalo, da celo na tako globokem temelju, kakor ga je postavil Sokrat, ni mogoča enotna ena sama stavba, zato je ostal Grk za vselej skeptik. Naravno so peljale poslej filozofske šole proč od nerazrešljivih transcendentnih vprašanj k življenjskim vprašanjem. Po boju za svetovni nazor je prišel boj za življenjski nazor. Tudi tu se je takoj pokazalo več smerij, dokler nista iz vseh ostala dva glavna nazora — v marsičem enaka v marsičem nasprotna — epikurejski in stoiški. Grška skepsa je globoko posegla v grško javno in politično življenje. Uničila je visoki veličastni Olimp in njegove bogove, uničila je predsodke in položila temelj novi veliki vedi. Grški duh je v nji dosegel svoj vrhunec. Ona tvori prehod v veliko kraljestvo grške vede.

Rimljani so imeli slično bajeslovje, kakor Grki. Rimljani niso bili pobožen narod. Njih vera je bila državna in imeli so jo zaradi države. Poezija, in druge za državo nevažne stvari so dobile pri Rimljanu šele pomen, kadar so dobile pomen za državo.

Ono malo vere, kar so jo imeli Rimljani, je sestajalo iz par zunanosti. Toda to je držal Rimljan prav tako zvesto, kakor vse, kar je bilo rimljanskega. Za časa prve skepse, je bilo med Grki in Rimljani še veliko premalo duševne zveze, nego da bi bila Grecija uplivala na Rim. Pač pa je pozneje iz premagane Grecije prišla v Rim grška umetnost in grška veda in še nepremagana grška skepsa, ki je pa začela kmalu premagovati, dozdej nepremagane rimske bogove. Posebno e n e m e r i z e m* (nazor, da so bogovi le pobožje češčeni stari kralji in cesarji), je dobil mnogo odmeva o republikanskem Rimu. Toda Rimljan te dobe je imel toliko opraviti z državo, da ni utegnil premišljati o bogovih. Prišlo je to pozneje, ko so zavladali cesarji in so se bogovi bolj in bolj zlorabljali in je Grecija dobivala več in več upliva nad Rimom. Toda Rimljan ni bil nikdar globok človek. Zadostil se je z življenjsko filozofijo epikurejca ali stoika. Stoicizem je bolj in bolj prevladoval in je že skoraj postal splošni življenjski nazor. Svetišča so se izpraznila. Toda stoicizem je rekel, da ne ve nič niti o začetku niti o koncu — v čemur je ravno bila njegova velika modrost — in mnogoštevilni orijentalški bogovi, ki so se ta čas naseljevali v Rimu, so budili zanimanje.

Grški duh je premagal skepsu z vedo, slabotin Rimljan z vero. Grška skepsa je orala

* Enemeros je živel v 2. stol. pr. Kr.

globoko, ker je hotela ploditi in roditi, zato je vzrastlo po nji veliko življenje, rimska skepsa ni orala, ampak je zgrabila in poravnala polje, ni iskala odgovora, ni imela vprašanj. Apatija do vsega globljega leži v nji, zato je po nji s tako urno silo zmagala vera. Edini grški duh je bil, ki je odločno odporoval novi veri; filozofske šole v Atenach, Alexandriji in drugod v slavnih mestih vzhodnega starega sveta, so gojile dalje svojo vedo. Ko je krščanstvo zavladalo kot državna vera, nastopilo je proti tem šolam in proti filozofom. Tako je bila skepsa premagana, svet je imel „resnico“. Čas je bil tako ugoden, odpor tako slab, da celo notranji boji, ki so nastali v cerkvi glede sv. Trojice, glede osebe Kristusove i. dr. niso mogli uničiti nove državne vere, ki je postala kmalu politična in se branila z orožjem proti „nevernikom“.

Stari svet je bil utrujen, preživel se je, in novi narodi, ki so se vsuli vanj, so sprejeli cerkveno vero kot popolno resnico. Tako je židovski bog zavladal nad svetom paganskih bogov.

Vsaka stvar se preživi. Tako se je preživela stara kultura, ko je dosegla svoj višek, in grabljiva židovska duša je zavladala v njem. Cerkev se je širila med novimi narodi. Postajala je bolj in bolj nasilna in rodilo se je o nji vedno več predsodkov. Nje nauk o peklju in vragu je sedel k veri o čarovnicah, nje nazor o bogu k napačnemu nazoru glede nevernikov, nje nazor o svetovju k napačnemu nazoru o svetovni sestavi (tako n. pr. so antipodi nemogoči, ker bi morali po glavi hoditi, zemlja ne more biti okrogla, ker bi na sodnji dan na drugi strani ne mogli Boga videti, mrliča razsekati ne sme zdravnik, ker bi imeli angeli na sodnji dan preveč dela, predno bi človeka sestavili* i. t. d.). Taki in podobni predsodki so se množili v srednjem veku. Cerkev je dobivala vedno več oblasti in moči, in v Rimu se je veselo živelo: ko je cerkev dosegla višek svoje moči, so se v nji sami pojavili — dvomi.

Bili so to duhovniki, ki so se več ali manj še pečali z biblijo, z evangeliem in tu in tam s starimi učenjaki in ki jim je zdrav razum dal spoznati, da ni vse resnica, kar trdi cerkev in da je krščanstvo vse kaj drugega, nego cerkev in nje nauk. Tako je že eden prvih javnih reformatorjev Viclef postavil stavek, da cerkev ne more nikogar siliti, da bi verjel, kar je proti razumu. Toda cerkev je zahtevala nasprotno: verovati, tudi če je nesmisel.

Tako so se pojavili reformatorji, duhovniki, ki so dvomili najprej o posameznih nesmislih v cerkvi, potem o raznih navadah, potem o papežu in nazadnje — o cerkvi sami. Cerkev

* Seveda ta nazor ni ovival cerkve ljudi (brezverce) sežgati in njih pepel vreči v vodo. Kako bo neki temi na sodnji dan?

se je zagnala z vso silo o boj zoper te „neverce“. Toda to niso bili brezverci. Oni so dvomili nad slabim, ker so vedeli, da je v dobrem resnica. Neverci pa so bili takrat v Rimu na papeškem stolu in po velikih škofijah, kajti papež in drugi sploh — niso dvomili — ampak niti verovali niso. Posebno, ko je zmagal humanizem, ki je dobil na papeškem dvoru zvestih pristašev, je imela cerkev v svojem srcu vse prej nego Kristusa. Zato je reformacija v ljudstvu zmagovala, dvomi so zmagali nad predsodki in Evropa se je ločila v protestantski svet in katoliški, ki so ga sveta inkvizicija, jezuitje in politične spletke s potoki krvi rešile stari cerkvi. Tudi tu je bila skepsa začetek novega življenja. Veda in umetnost so se razvile. Veliki duhovi Cartesius, Bacon in drugi učenjaki so položili temelj novi vedi.

Dočim se je torej katoliška cerkev iz tega boja rešila s posvetno silo, nastala je nova protestantska cerkev na predsodku, da je biblija božja knjiga, ki ima v sebi vso resnico. Zavrgla je mesenega papeža in sprejela papirnatega.

Skepsa v cerkvi je bila na ta način premagana in jezuitje s svojo moralo in brezobzirnostjo so imeli skoraj celo stoletje čas, da so med tem, ko se je Evropa morila zaradi verskih predsodkov, iznašli mnogo čudežev in svetnikov in zapeljali cerkev na najbolj kriva pota, kar jih je kdaj hodila. Toda skepsa zunaj cerkve ni bila premagana. Na podlagi skepse je položil Cartesius svojo filozofijo in veda, ki je po renesansi tako razcvetela jo je poglobila in razširila. Iz Francije je prišla — ko je našla v Montaigneu svojega glasnika — v Anglijo, kjer je rodila novo šolo (Hume).

V Angliji je peljala skepsa ven in proč od cerkve v deizem, v Franciji pa je dosegla svoj vrhunec v enciklopedistih, ki so postavili proti veri ateizem.

V Nemčiji se je pojavila sočasno, kot racionalizem. Ta smer je postala moda višjega sveta, zato se XVIII. stoletje imenuje vek filozofije. Toda vse to je ostalo last višjega sveta in prvič v svetovni zgodovini vidimo, da nastopajo proti cerkvi — troni. (Prosvitljeni absolutizem.) Friderik Veliki, Jožef II., Katarina ruska i. dr. Toda ista Evropa, ki se je pred par stoletji bila za vero, je bila nezmožna reform. In ta čas je rodil — ljudsko šolo kot priznanje, da bodo reforme šele mogoče, ko jih bo ljudstvo razumelo. Predsodki in nesmisli so v cerkvi (katoliški in protestantski) tako narastli, da se je kot odpor proti njim pojavil pietizem in janzenizem. Z vedo so se množile iznajdbe, svet je napredoval, cerkveni nauki so se izkazali v svitu vede kot napačni. Toda cerkev je branila svoje predsodke. Kopernikov sistem je priznala šele l. 1820. „Faust“ je delo te dobe.

S tem je Evropa stopala na prag novega stoletja. Velika revolucija in vojske ter preobrat, ki so se vršili po nji, je narode evropske nekako utrudila. Mirno so nosili potomci boriteljev za svobodo težo svete alijance. Jezuitje, ki jih je papež Klemen VII. 1779 odpravil, so se zopet pojavili, da bi zatrli nevero. Toda ni bilo več mogoče. Višja družba ni več verovala.

Bilo ji je sicer tesno, kakor vidimo v romantikih, toda verovala ni. Človek se je čim dalje bolj vzbujal v človeku in je zahteval svoje pravice kot razumno bitje. Nastale so nove državne forme, nove družbe, nov čas. In ta čas, ta družba je začela na celi črti boj proti predsodkom.

Naj že imenujemo XIX. stol. vek iznajdb, ali vek narodnosti, ali vek zgodovine, ali kakorkoli. Iznajdbe so bile, ki so pospešile razvoj, boj narodov je bil, ki je pospešil popularizacijo kulture, in pogled v zgodovino je bil, ki je razjasnil tmo, iz ktere so prišli narodi.

Dvomil je ta vek o vsem in to je pripravilo pot bodočnosti. Šel je in pogledal v koren t. zv. svetemu pismu, evangeliju, dogmam, cerkvi. In pokazalo se je, kako in kaj. Danes stojimo kakor na velikanski zgradbi, ki so jo skupaj stavili ljudje mnogo let; ker je spodaj podlaga slaba — mojstri so takrat gledali na svoj dobiček — zato natančno preizkušamo, kaj bomo popolnoma podrl in kaj porabili, da bo stavba trdna. In to je tako, kakor pri mostu, ki je stal na stebrih. In ko je steber postal zanič, so šli in so ga izpodmaknili in most je pal v vodo. A prišli so razumnejši in rekli: Ne podirajte stebra, da se cel most ne podere. Preglejmo, kaj je v njem slabo in popravimo. In so pregledali in popravili: toda steber in poprava je bila kmalu zanič.

Prišli so ljudje in podrl vse skupaj. Toda polom je bil velikanski. In prišli so drugi in rekli: Treba je pregledati natančno, kake napake je imel steber. Ali je stal plitvo in iz kega materiala je bil. Treba je poskušati, kaj je boljše in stalnejše in gotovjše.

Potem postavimo nov trden steber poleg starega, in ko bo trdno stal, bo reka odnesla starega seboj, da ne bo z njim skrbi in napotja in stroškov.

Ponavljam na kratko: Vsak prvotni svetovni nazor je nastal potom čustva in se počasi formuliral v verstvo ali konfesijo. Ko je vzrastla kultura, delo našega razuma in naših rok, se je pokazalo marsikaj, kar se je prej smatralo za resnico, kot predsodek. Rodili so se dvomi (skepsa), ki so posegali bolj in bolj v vero, dokler je niso popolnoma uničili. Skepsa je znak viška kulture. Ona je prehod v boljše, popolnejšo in razumnejšo uredbo človeške družbe.

Ona je znamenje, da se je stari življenjski nazor preživel in da se tvori novi. Skepsa je naraven pojav razvoja; po nji navadno sledi upadek, toda ob enem se dviga iz nje novo življenje. V nji je preporod dobe. Ona tvori mejnike v razvoju evropskih narodov.

Nje sodruga je satira, ki se sočasno pojavlja v umetnosti. Vidimo torej: Grška kultura je dosegla svoj vrhunec, in pojavil se je dvom proti starim bogovom — rimska država je zavladovala čez celi znani svet — in v tem so se znajala tla pod bogovi njene državne vere — cerkev je zavladovala nad vso Evropo — in nastal je dvom o njeni sili, ki je obstajala v predsodkih — ko se je boj poleg — je nastal dvom o njenem nauku sploh — in danes se dvomi o nje vrednosti. Tako je prešel kritični duh iz male Grecije, v veliko rimsko državo, pozneje je prešel na celo Evropo in danes se je razširil čez cel svet.

Na podlagi pridobitev XIX. bo XX. stol. nadaljevalo boj proti predsodkom. Veliki narodi, lahko rečemo, so danes že ven iz prehodnega stadija in stavijo že pozitivno.

Mi smo v prehodu. Čutimo globoko versko skepsu. Moramo jo pramagati ter s trdnim kulturnim delom stopiti više k svobodi narodov.

Pogovori o veri.

Piše Ladislav Kunte.

I.

Dva človeka sta se razgovarjala o verskih stvareh. Prvi je bil katoličan, drugi je bil svoj čas tudi katoličan, da celo katoliški duhovnik,* toda za časa tega razgovora (ali bolje razgovorov, ker jih je bilo nekoliko) že ni bil več; ni pripadal k nikaki cerkvi in katoličani so mu rekli „odpadnik“ ali „brezverec“ — toda zakaj nadolgo in široko razlagati? To sem bil jaz sam. Človek pa, s katerim sem se razgovarjal, je bil odkritosrčen katoličan in resnično veren in poleg tega je imel še to dragoceno lastnost, da je poslušal in vpošteval tudi tuje mnenje in nazore. Ni to sicer mnogo, toda iz lastne skušnje

* L. Kunte je bil duhovnik in celo njegovi sovražniki mu morajo priznavati, da je bil vzoren duhovnik. Kjer je služboval, je bil splošno priljubljen. Prišel pa je po dolgem in temeljitem premišljevanju do zaključka, da je katoliška vera kakor vse druge vere, slaba, da celo škodljiva stremeljenjem današnje družbe. Bil je dosleden tudi v praksi, zato pa ni hotel igrati vloge duhovnika — hinavca ter je rajši odložil svoj črni plašč. Vstopil je v uredništvo najboljšega naprednega českega dnevnika „Čas“. Piše mnogo in kar pride izpod njegovega peresa je izborna, globoko premišljena, tako da mora vgažati vsakemu treznomislecemu človeku. Sicer pa bodo naši čitatelji imeli dovolj prilike, da si sami vstvarijo sodbo o Kunteju.

vem, da zelo mnogo ljudi in posebno katoliških niti te lastnosti nima.

„Nič ne pomaga, človek mora nekaj verovati,“ rekel mi je moj znanec, „ne mogel bi biti brezverec. Žival živi brez vere in jaz nečem živeti kakor žival.“

„Je pač vprašanje,“ rekel sem, „če živi žival brez vere. Pes veruje v svojega gospodarja in bučela, sedajoč na lipov cvet, veruje, da v njem dobi sladkost. Da je to slepi nagon, ne vera? Dobro, ne bodeva se prerekala za besede. Ne gre se zato. Toda ali mislite, da so sploh ljudje na svetu, ki ničesar ne verujejo?“

„Kako bi vendar tega ne mislil, ko vendar poznam celo vrsto takih ljudi? Ali vas morda to ime dirne?“

Nasmehnil sem se. „Čisto nič ne. Meni, in mislim, da vsem občanom, kateri so izstopili iz vaše cerkve in ostali ‚brez konfesije‘, je čisto vseeno: kako nas imenujete; hočem vam samo razjasniti smisel tega pojma: brezverec. Gotovo vam je znano, in ako ne, pove vam to vaš gospod župnik ali kaplan, da so imenovali kristjane v prvih stoletjih rimski pagani brezverce in brezbožnike (ateiste). Zakaj? Ker niso verovali v to, v kar so verovali ti pagani. Niso verovali v stare paganske bogove: niti v Jupitra, niti v Merkurja, niti v Junono, niti v Minervo, niti v druge ostale bogove. Toraj — naše razmerje k vam je zelo sorodno temu, v katerem so bili ti kristjani k paganom: tudi mi ne verujemo tega, kar verujete vi, ne verujemo v vaše bogove ali boga —“

Moj znanec se je pri teh besedah kar stresel: „Boga proklinjate —“

„— zatoraj,“ sem nadaljeval, „ako nas imenujete nevernike, brezbožnike in bogokletneže, delate ravno to, kar so delali takrat pagani kristjanom in imate iz svojega stališča ravno tako prav kakor oni. Iz svojega stališča, pravim; le ako je to vaše stališče pravo? Toda ne smeli bi pozabiti, da kakor so že imeli ti kristjani, ki so zametovali pagansko vero in bili vsled tega od paganov nazvani brezverci in brezbožniki, drugo vero in verovali v drugega boga, katerega paganski svet ni spoznaval, ravno tako imamo tudi mi drugo vero, katere vi ne razumete... In še veliko manj bi ne smeli pozabiti na dejstvo, da praviloma tisti, kateri drugim očitajo brezverstvo, brezbožstvo in bogokletstvo, nimajo na svoji strani resnice. Veliki duhovnik Kajfež je imenoval Jezusa bogokletneža. Ali je govoril resnico? Ali so pagani govorili resnico?“

Moj znanec je bil v zadregi. „To je vendar nekaj drugega,“ je rekel, da bi zakril zadrego; toda opazil sem na njem, da si ni na jasnem, ako vendar le ni resnica na moji strani, čeprav se je bal priznati mi to. Uvidel je, da sem opazil njegovo zadrego in rekel: Toda, ko bi bil

mesto mene tukaj redaktor „Sv. Vojtěcha“, ali P. Jemelka,** ne ostal bi vam odgovora dolžan.“

Nisem se mogel vzdržati smeha. „Tudi jaz mislim, da ne,“ sem rekel; odgovoril bi mi z kakim zavijanjem, kateremu bi sam ne verjel, ali pa z neslano šalo; mogoče tudi z kako psovko, kakor P. Jemelka to rad dela na leci in redaktor „Sv. Vojtěcha“ v svojem lisu. Ni nasprotoval. Nekaj časa molk. Naenkrat pa mi pravi moj katoličan:

„Ako mislite, da me odvrnete od katoliške vere, se zelo motite. Med nami in vami — ne bom več rekel: brezverci, čeprav ste se izrazil, da vam je to vse eno — med nami vernimi katoličani in vami je ogromna razlika. Vsak izmed nas more veselo vzklikniti s sv. Pavlom: Vem, komu sem verjel! Mi verjamemo bogu, naša vera je od boga in iz boga. In vi? Vi verujete ljudem, vaša vera je od ljudi in iz ljudi...“

„O tem bi se dalo govoriti,“ sem rekel. „Ali morete reči čisto resnično in popolnoma odkritosrčno, da verjamete bogu?“

„Ne norčujem se vendar pri takó resnih stvareh.“

„Ne mislim, da se norčujete, sodim pa, da svojega mnenja niste zadostno pretehtali. Ali mi morete reči, v koliko božjih oseb verujete? V koliko zakramentov verujete, in kateri izmed njih je najpotrebnejši?“

„Da, to vam prav zelo lahko rečem. Verujem v tri božje osebe: v boga očeta in sina in sv. duha. Verujem v sedem zakramentov (jih je naštel). Najpotrebnejši je krst...“

„In od koga ste vse to, kar ste mi ravno povedali, slišali? Morda od boga?“

Moj znanec je zopet umolknil. Jaz pa sem nadaljeval:

„Ne. To ste slišali od duhovnika v šoli. In doma morda od matere. Z jedno besedo od ljudi — in verujete ljudem.“

„Da, ali duhovniki imajo vendar svoj urad od boga!“

„In od koga ste zopet slišali to stvar? Zopet od ljudi. Zopet je bil kaplan tisti ali katet ali pa kak drug duhovnik, kateri vam je to rekel in vi ste mu verjeli. In na tem slučaju se zopet pokaže, da verujete ljudem.“

„Toda to je zapisano tudi v sv. Pismu in to je bilo napisano po navdihnenju božjem!“

„Vse, o čemur smo govorili, ni napisano v svetem Pismu. Pravzaprav od tega, kar sva midva govorila, ničesar; v sv. Pismu nikjer ne čitate, da bi bile tri božje osebe — so tam le nekatera mesta, katera duhovniki tako razla-

gajo; sploh pa prvi kristjani v tri božje osebe niti verovali niso. V sv. Pismu tudi ni zapisano, niti da je sedem zakramentov, niti da bi bil krst od njih najpotrebnejši. Resnica je samo, da duhovniki nekatera mesta v Pismu nasilno tako razlagajo, kot bi bili ti nauki v njih obseženi; ako pa verujete tej razlagi duhovnikov, verujete zopet le ljudem. Toda če bi bili tudi v resnici vsi ti nauki in ostali, v katere še verujete kot katoliški kristijan, napisani v Pismu od kod pa veste, da je bilo Pismo napisano po božjem navdihnenju? Zopet od ljudi! In dobro pazite ako hočete, vam dam čas za premišljanje: Imenujte mi samo eden člen vere ali le jedno dogmo, katere bi vam ne bili sporočili ljudje, ampak bog, da bi mogli potem z mirno vestjo reči, da ste verovali bogu, samo edno tako dogmo mi povejte!“

Moj katolik je bil zopet v zadregi in zopet je molčal. Kmalu na to pa pravi:

„Toda čudeži!“

„To je zopet drugo vprašanje; če ste se ga pa enkrat dotaknil, ostaniva pri njem. Ali ste že videl kak čudež?“

„Nisem ga videl jaz — toda videli so drugi.“

„Toraj vi ne, ampak drugi. In vi tem drugim verujete?“

„Verujem — zakaj bi ne veroval?“

„Zakaj — o tem se moreva pogovoriti drugič. Sedaj se gre le zato, da verujete drugim, da verujete ljudem. Verujete duhovnikom, verujete tem, kateri so vas vzgajali v katoliški veri, verujete tistim, kateri vam pravijo, da so videli, čudeže — z jedno besedo: verujete ljudem. In če bi vprašal druge ljudi, druge katoličane, komu oni verujejo, ne mogli bi vam v resnici nič drugega odgovoriti, kakor da tudi oni verujejo ljudem. Katolik ste iz tega vzroka, ker je družba, v kateri ste se narodil, vzrastel, katera vas je vzgojila, katoliška; ako bi se bili narodili med Arabi, bi bil mahomedan in bi veroval, da imate pravo vero, ako bi se bil narodil med Kitajci, bi bil budist in tudi bi veroval, da imate vero, ktera je od boga. Vsaka vera je vera ljudem, verovanje ljudem; in ako pravite: mi katoličani verujemo bogu, lažete samemu sebi. Dovolite sedaj, da bi vam rekel še nekaj. Pred nekoliko leti sem govoril jaz ravno tako, kot vi sedaj govorite. Spominjam se še, z kakim navdušenjem sem mnogokrat vernikom pridigoval: „Naša vera je od boga in iz boga, mi z veseljem moremo reči s sv. Pavlom: Vem, komu sem verjel... Bil sem duhovnik in bila je moja dolžnost tako govoriti, ker sem bil zato plačan; toda v teku nekaj let sem i sam temu verjel, ali bolje rečeno: prigovarjal sem si, da je vera, katero oznanjujem, od boga.“

* Najmraznejši češki klerikalni list, katerega razdajavca tercijalke kar po cerkvah zastoni;

** Zloglasni češki jezuit, ki je znan vsled svojega zavijanja resnice.

Večkrat še mislim na to in se čudim samemu sebi, kako da sem mogel verovati in sebe go-
ljufati, da je moja vera, katero sem prejel le in
le od ljudi, da je ta vera od boga. To pa je
bilo radi tega, ker takrat o teh stvareh nisem
premišljal, da sploh bal sem se o njih premi-
šljati; in kljub temu so se mi pojavljali dvomi,
brez katerih ni nobeden duhovnik; dvomi so
se oglašali v meni, jaz sem jih pa skušal pre-
magati z raznimi zavijanjimi in goljufljivimi do-
kazmi. Danes vidim ja-no, odkod je tudi vera
drugih duhovnikov: Ko sem bil mal deček
učila me je mati verovati in ta me je to učila radi
tega, ker so tudi njo drugi tako naučili. Potem
me je učil vere duhovnik in drugi ljudje, na
gimnaziji zopet drugi duhovnik in v semenišču
zopet duhovniki, profesorji bogoslovja: sami
ljudje in ti so me učili verovati radi tega,
ker so tudi nje tako naučili drugi ljudje, vrhu
tega pa imajo za opravljanje tega posla dobro
plačo — drugega dela se niso naučili. Tako
naučeni smo prišli med ljudi in učili smo zopet
druge verovati; pravili smo jim, da se to in to
mora verovati, ker je to bog zaukazal; in da
bi nam ljudstvo bolj gotovo verjelo, govorili
smo mu o čudežih, ki se baje gode v Lurdu
in drugod, akoravno sami teh čudežev nismo
videli.

Nekateri od nas pa, da bi svoje besede
še bolj podkrepili, so trdili, da so čudeže v re-
snici videli... In ljudje so nam vse to plačali
in dobro plačali, tako da je druge učiti vero-
vati zelo dobra stvar, ki mnogo nese... Tako
je to ljubi moj prijatelj: verujete ljudem,
ne bogu in če nekoliko bolj natanko pogledate
in prevdarite to svojo vero, sprevidite, da je
ta vera po veliki večini le sama na-
vada iz dobe prve mladosti, katero na-
vado vam je vcepila družba, v kateri živite.
In ko bi poznali zgodovino naroda, katerega sin
ste, spoznali bi tudi, da se morate za svojo
katoliško vero, o kateri mislite, da je od boga,
zahvaliti le izvaredni okoliščini: krvavemu
nasilju, s pomočjo katerega se je če-
ški narod v 17. stoletju prisililo k ka-
toliški veri. Ker ako bi ne bilo tega proti-
reformačnega nasilja po bitvi na Beli Gori, bil
bil češki narod po svoji ogromni večini prote-
stant-ke vere in vi bi bili najbrže tudi vzgojen
protestanstko... Ali razumite, kaj to pomeni?"

"Toraj prav... verujem pač ljudem. Jaz da
verujem le ljudem? O tem moram še premišljati.
Toda dobro. Komu pa verujete vi?"

Povedal sem mu, komu verujem in komu
verujemo sploh mi „brezverci“. Dradi čitatelji
bodo slišali o tem prihodnjič.

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“!

Ali so krščanski stariši res prisiljeni pustiti
svoje otroke krstiti? V 11. št. II. I. našega lista
smo se že pečali s tem vprašanjem. Rekli smo, da
oblasti ne morejo zakonito siliti stariše k temu ko-
roku! Neki gospod nam je pa potem pisal, da to ni
res, da mi nismo prav poučeni o tej stvari, temveč
da krščanski stariši morajo dati krstiti svojo deco.
Zato pa se nam zdi potrebno, da o tej zadevi iz-
pregovorimo jasneje. — Članek 14. osnovnega držav-
nega zakona iz dne 21. decembra l. 1867 št. 142
državnega zakonika, izrecno namreč določa, da se
ne more nikogar siliti k verskim obredom. Brez vsa-
kega najmanjšega dvoma je krst tudi verski obred
in je toraj nepostavno siliti k krstu. — Zakon iz dne
25. maja 1868 št. 49 dr. z., ki uravnava interkonfe-
sionelne razmere državljanov, pravi z ozirom na
veroizpovedanje otrok, da zakonski otroci slede
v veroizpovedi svojim starišem, ako sta oba za-
konska dela iste konfesije; ako ne, sledijo sinovi
očetu, hčere materi, ako stariši niso prej po med-
sebojnem dogovoru drugače odločili. — V tem za-
konu, ki toraj govori o veroizpovedi otrok, ni nika-
kega sledu o kakem obredu. Ampak otroci se eo
ipso po zakonu prištevaajo v tisto konfesijo, v ka-
teri so stariši. To se zgodi brez vsakega obreda.
Zakon o kakem takem ne ve ničesar. — Zato pa je
starišem na prosto voljo dano, če hočejo dati krstiti
svoje ptroke. Čisto nepostavno pa dela tisti, ki jih
sili k temu. Svoje somišljenike prosimo, da nam
tako nepostavno ravnanje nemudoma naznanijo.

Upravišstvo. Letošni letnik smo znatno pove-
čali. Temu primerno se je moralo povišati tudi na-
ročnino. Vsi tisti, ki še niso poravnali na-
ročnine za lanski letnik, naj store svojo
dolžnost nemudoma. — Tisti, ki so si naročili
odznake, jih prejmejo v kratkem; naročili smo
nove. Kdor spremeni svoje bivališče, naj to naznani.
Pošlje naj novi naslov in zajedno tudi stari.

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pri-
dobivajte novih naročnikov; pošiljate nam na-
slove tistih, o katerih mislite, da bi se na list
naročili.

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec
in stane za Avstro-Ogrsko:
na leto . . . . . K 3—
polletno . . . . . K 1-50

izven monarhije:
na leto . . . . . K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi
v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarji dobe znaten propust.

Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. — Redaktor L.
Lotrič. — Tiskarna Dyk a Ryba, Praga-Vršovice.